

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

חג הפסח תשפ"ד

הוראת שעה

דברים שנאמרו ע"י רבינו שליט"א בכינוס ועד הישיבות

חיזוק בתורה - להוסיף אמונה והשראת השכינה בעולם

אנו נמצאים עכשיו במצב סכנה, ובודאי שחייבים להוסיף בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז. אבל רצוני להוסיף עוד נקודה, לבאר מה יתן תוספת הלימוד שלנו עכשיו.

חז"ל אומרים שעמלק בא ב'רפידים', בגלל שרפו ידם מן התורה. והמלבי"ם מבאר את הקשר שבין מלחמת עמלק לרפיון התורה, שעמלק כל מטרתו להפיץ כפירה בעולם. ובשעה שיצאו מצרים נפלה אימה ופחד על כל העמים, חוץ מעמלק, שהוא היה היחיד שלא האמין שהנסים והנפלאות שהיו במצרים באו מהקב"ה, אלא טען שהכל היה חלילה כישוף של משה. וכדי 'להוכיח' את דבריו רצה להילחם עם ישראל ולנצחם, וכך להוכיח שלא היה כאן נס חלילה אלא כשפים. דהיינו שיעקר מלחמתו היתה כנגד ה', והאמצעי לזה היה להילחם בישראל.

ומוסיף המלבי"ם, שכל זמן שהיתה האמונה חזקה אצל כלל ישראל, וממילא גם זה השפיע אמונה גם על האומות, הבין עמלק שלא יצליח להשליט את כפירתו בעולם, אבל כשהגיע זמן של רפיון בתורה אצל כלל ישראל, שגרם להם ממילא גם לרפיון באמונה [היה ה' בקרבנו], חשב עמלק שהגיע הזמן להילחם בישראל, ולהוכיח לכל העולם כולו את שיטת כפירתו, חלילה.

וביאר הענין שרפיון בתורה גורם לרפיון באמונה, מבואר בנפש החיים, שלימוד התורה של עם ישראל מחזק את מלכות שמים בעולם, וכשיש רפיון בתורה חלילה פוגמים במלכות שמים, ולפיכך כשרפו ידיהם של ישראל מן התורה, ונחלשה אמונתם, נתחזק כוחו של עמלק, ובא להילחם בישראל.

ואף בזמננו, חלק מהישיבות לכך שיש כח לעוקרי התורה, ויש חסרון גדול של אמונה בעולם, והכפירה מתחזקת כל כך, זה בגלל הרפיון בלימוד התורה. אבל אם נתחזק בלימוד התורה, תתגבר האמונה בעולם, וממילא יהיה יותר חשיבות התורה אף בקרב אלו שעתה נלחמים בנו.

נמצא לפי זה, שחשיבות הלימוד שלנו אינה רק בגלל זכות הלימוד בעצמו, אלא שהוא מביא לתוספת השראת השכינה בעולם, וזה גורם שאפילו אלו שאינם מאמינים כל כך יתחזקו באמונתם, ויהיו בדרגת אמונה גבוהה יותר ממה שהיו, וממילא יכבדו יותר את התורה, ולא ירצו לעקור אותה.

צריכים לחזק מאוד את 'ישיבות בין הזמנים'. אף שבדרך כלל ישיבות בין הזמנים זה רק בבוקר, עתה צריך לעשות סדרים כל היום, גם בבוקר וגם אחר הצהריים ובערב, שתהיה התמדה יותר מתמיד, גם בכמות וגם באיכות.

המצב עתה שרוצים לבטל את התורה בארץ ישראל, לבטל את כל הכח שיש בארץ ישראל, שכל קיום הארץ תלוי רק בתורה שלנו, והם רוצים לבטל את זה, ועל ידי התורה שנלמד נגרום שהם בעצמם יחזרו מכוונתם, וזאת מלבד עצם הזכות של תורה שהיא 'מגנא ומצלא' מכל גזירות רעות.

הקב"ה יעזור שבין הזמנים יהיה כראוי, וכמו שהזכיר ראש הישיבה, בודאי שיהיה בלי טיולים, ויותר בצניעות, ושיהיה לימוד יותר מכל בין הזמנים, גם בכמות וגם באיכות, ועל ידי כך נזכה לישועה ולגאולה שלמה, במהרה בימינו אמן.

'ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול' - 'שלא יאמר אותו צדיק'

וזו הסיבה לכך שאברהם אבינו היה חפץ כל כך להבטיח את קיום הבטחת 'ויצאו ברכוש גדול', שכן אברהם אבינו הבין שכדי שיוכלו בניו להגיע לאמונה שלימה הם מוכרחים לקבל רכוש גדול ממצרים, שעל ידי כך יגיעו להתפעלות מגודל ידו החזקה של הקב"ה, שלא רק שיצאו משעבוד לגאולה אלא גם נהפכו מעבדים למקבלי מתנות, והתפעלות זאת תביאם לידי אמונה שלימה, ותתקן את החיסרון שנוצר על ידי שאלת 'במה אדע'.

ועוד, שמאחר וכלל ישראל ידעו שישנה הבטחה של 'ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול', אזי כל שהבטחה זו לא היתה מתקיימת בשעתה היה נופל ספק בליבם, מדוע לא התקיימה ההבטחה? וזה היה מוריד את העוצמה של הלימוד שאותו היו צריכים לקבל מכל הניסים והנפלאות, שכביכול היתה איזו מחשבת דופי בליבם שהקב"ה לא קיים את הבטחתו. ואם ח"ו היה מגיעים הדברים לידי כך הרי שאברהם אבינו היה עלול להיענש שבגלל שאמר 'במה אדע' חסר לעם ישראל במדרגת האמונה, שהרי כל עוד שמדרגת האמונה של כלל ישראל לא הושלמה זה נעשה כביכול מחמת מעשהו הראשון שאמר 'במה אדע'.

וזה המכוון בדברי חז"ל, שתלו את הטעם לביזת מצרים בגלל שלא יאמר אותו זקן, כי באמת כלל ישראל מצד עצמם עדיין לא היו ראויים ביציאת מצרים לאותה דרגה של אמונה, להתהפך מעבדים ל'מקבלי מתנות', וממילא גם לא היו ראויים לסייעתא דשמיא כדי להשיג אותה אמונה, אלא הסיבה שבגללה הם קיבלו מדרגה זאת היתה בזכותו של אברהם אבינו, כדי שחלילה לא ייענש, שלא יהיה מצב שאמירת ה'במה אדע' תמשיך לגרום השפעות רעות, אבל מצד עצמם הם לא היו זוכים לביזת מצרים, אלא רק לביזת הים.

מכל זה יש לנו ללמוד את גודל הענין של 'אחריות' בכל דבר שאדם עושה, שמלבד מה שצריך לחשב אם זו פעולה טובה מצידו, עליו לחשב גם האם פעולה זו לא יכולה לגרום נזק חלילה לשני, שאם מחמת מעשה זה תהיה איזו ירידה קטנה ברוחניות לחיבתו הכל נזקף לחובתו, ואם מחמת זה הדורות אחרי ידו גם זה נזקף עליו, ועל כן לפעמים יש פעולה שמצד האדם עצמו אין בה חיסרון, אבל מצד ההשפעה שיש לסביבה הוא חייב להימנע מלעשות כן.

נאמר בפרשת בא (שמות י"ב), שאמר הקב"ה למשה רבינו 'דבר נא באזני העם, וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, כלי כסף וכלי זהב'. ואמרו על כך חז"ל (ברכות ט). 'אין נא אלא לשון בקשה. אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל, בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק [אברהם אבינו] ועבדום ועינו אתם קיים בהם, ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול לא קיים בהם'.

ותמהים על כך המפרשים, האם כל הסיבה שהוצרך הקב"ה להזהיר את ישראל על ביזת מצרים היתה רק בגלל 'שלא יאמר אותו צדיק', והרי עצם הדבר שהקב"ה הבטיח 'ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול' זו סיבה מספקת שהוא צריך לקיים את הבטחתו?

ותירץ ב'נחלת יעקב' [לבעל ה'נתיבות'], שאת ההבטחה של 'ואחרי כן ייצאו ברכוש גדול' ניתן היה לקיים על ידי 'ביזת הים', שאז היה גמר היציאה ממצרים, שהרי רק לאחר מכן פסקו מצרים מלרדוף אחריהם, אמנם כדי שלא יצטער אברהם אבינו ויהיה סבור שלא תתקיים ההבטחה, לפיכך הקדים הקב"ה וקיים את הבטחתו כבר בשעת יציאת מצרים.

ויש להוסיף ביאור בזה, שכן נתבאר בחז"ל (נדרים זב.) שהיתה איזו תביעה על אברהם אבינו, על שאמר 'במה אדע כי אירשנה' (בראשית ט"ו), אחר שכבר הובטח בירושת הארץ, ולכן אמר לו הקב"ה (שם פסוקים יג-יד) 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדוך דן אנוכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'. דהיינו שמחמת שאלת 'במה אדע' נתגלגל כל העיני של בני ישראל במצרים.

וביאר בזה מו"ר ר' אהרן קוטלר זצ"ל, שאין זה עונש לאברהם אבינו, שכן הוא בודאי היה שלם באמונתו ובצדקתו, אלא שהיה כאן איזה פגם דק מאד באמונה לפי מדרגתו הנשגבה, בכך שביקש מהקב"ה איזה סימן שתתקיים ההבטחה, ומאחר שהיה בו חיסרון דק מאד ירשו בניו אחריו חסרון זה, ומעתה יש לחוש שמא חלילה יגדל החיסרון אצלם במשך הזמן עד שיהפוך לחיסרון גדול, ועל כן, כדי לתקן את אותו החיסרון באמונה היה מוכרח להיות 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך', שמכך זה 'בואו כל הניסים ונפלאות שיהיו ביציאת מצרים, שהם יהיו הבסיס לאמונה בה'.

בגדר דין ביטול חמץ, והאם מועיל בזה שליחות

קולא אחת לא נקל יותר כיון שאותו טעם שהקילו בדיני הפקר שייך גם לענין שליחות.

שליחות בביטול חמץ ע"י קטן

המחבר בסימן תל"ד (סעיף ד') הביא להלכה את הדין שמועיל שליחות על הביטול, ובפמ"ג (א"א סק"ט) הביא את הלבוש שכתב שגם קטן יכול להיות שליח על הביטול, וכתב ע"ז וצריך עיון, אין שליחות לקטן, ואף בגילוי דעת מכל מקום שליחות ג"כ בענין. ע"כ. והיינו דאע"פ שהביטול חל מכה זה שגילה דעתו במינוי שבזמן שהשליח יבטל אינו רוצה את החמץ, וא"כ צריך להיות שגם אם מינה קטן לשליח יחול הביטול מכה הגילוי דעת שבמינוי, מ"מ לא מהני דאף שהביטול הוא מכה הגילוי דעת צריך גם שיהיה לו דין שליח, וצריך ביאור כוונתו דלכא"ו אם הביטול חל מכה הגילוי דעת למה צריך שיהיה שליח, ואם הוא חל מכה השליחות מה הענין בגילוי דעת.

ונראה הביאור בזה לפי מה שנתבאר לעיל בדעת הר"ן דאע"פ שהביטול הוא מדין הפקר, מ"מ צריך גם להחיל ביטול בחפצא של החמץ ולבטל חשיבותו, וחלות זה לא מועיל בו גילוי דעת אלא צריך שיחול ע"י הבעלים או שלוחו, וזהו שכתב הפמ"ג דאע"פ שההפקר שבביטול חל מכה הגילוי דעת מ"מ עדיין צריך גם להחיל ביטול בחפצא של החמץ וזה מועיל רק ע"י שליחות, ולכן אם עשה קטן שליח לבטל את החמץ אינו מועיל.

ביאור החילוק בין שליחות על הפקר לשליחות על ביטול החפצא

והנה בדברי האחרונים מבואר שאם הביטול הוא חלות בחפצא שמבטל את חשיבותו אפשר לעשותו ע"י שליח, ושאינו מהפקר שלא מועיל בו שליחות ורק הבעלים עצמו יכול להפקיר, וצריך לבאר החילוק ביניהם.

ולכא"ו אפשר לומר דהא דלא מהני שליחות בהפקר היינו משום שזה חלות שחל מכה רצון הבעלים והוא דבר שבגופו דלא מהני ביה שליחות, משא"כ חלות ביטול על החמץ הוא ע"י כוונה כמו כל הקניינים ובוה מהני מינוי שליחות, אמנם בראשונים מבואר שהסיבה שלא מועיל שליחות בהפקר היינו משום שזה חל ע"י דיבור ולכן זה נחשב מילי דלא מימסרי לשליח, וא"כ צריך לבאר למה אם ביטול הוא חלות בחפצא מועיל בזה שליחות והרי גם ביטול חל בדיבור וצריך להיות בזה הדין דמילי לא ממסרי לשליח.

ונראה לבאר דהנה בגמ' נדרים (ע"ב) נחלקו רבי יונתן ורבי יאשיה אם בעל עושה שליח להפך נדרי אשתו, ומבואר בגמ' דלכו"ע מסברא מהני ביה שליחות אלא דלרבי יאשיה איכא ילפותא דלא מהני ביה שליחות, והקשה רע"א (גיטין ל"ב) דהא הפרה הוא מילי דלא מימסרי לשליח, ותיירץ דבמקום שע"י מילי נעשה חלות חשוב של גמר הדבר נחשב כמעשה ומועיל בזה שליחות.

ולפי דבריו יש לומר שחשיבות החלות אינה נקבעת רק לפי גמר הדבר אלא תלויה גם בסוג החלות, שבחלות הפקר שאין שינוי בעצם החפץ אלא רק שינוי הבעלות, לא נחשב חלות חשוב ולא מועיל על כך שליחות, אבל חלות ביטול חמץ הוא חלות חשוב שיש בו שינוי בעצם החפץ ולכן זה לא נחשב מילי ומועיל בזה שליחות.

והשנית שמצד דיני החפץ אין אפשרות ליהנות ממנו וממילא אין בו חשיבות ממון, ובהא דגילתה התורה בחמץ דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו נתחדש שלמרות האיסור הנאה יש חשיבות בממון בחפץ ויש לו כח בעלות בו, ולכן כדי שיועיל הגילוי דעת שאינו רוצה בבעלותו על החמץ להפקיע את הדין דעשאו הכתוב כאילו ברשותו, צריך גם לבטל את החמץ ולהפקיע את חשיבות הממון שבו שיהיה ע"י כמו כל איסורי הנאה, דע"ז מהני הא דגילה דעתו שאינו רוצה בבעלות החמץ לבטל את הדין עשאו הכתוב כאילו ברשותו.

בדין מבטל חמץ ע"י שליח

הר"ן על הרי"ף (דף ג"ב מדפיו) הביא את שיטת בעל העיטור שאפשר לעשות ביטול חמץ ע"י שליח, וכתב דאחרים חולקים וסברי דכיון שביטול מדין הפקר ובהפקר לא מועיל שליחות ה"ה שלא מועיל שליחות בביטול חמץ.

וכתב הב"ח (סי' תל"ד ס"ק ד') דמחלוקתם במהות הדין ביטול, דהעיטור דנקט שאפשר לעשות ביטול חמץ ע"י שליח ס"ל שביטול הוא חלות בחפצא שמבטל חשיבותו ולכן אפשר לעשותו על ידי שליח, והאחרים דנחלקו עליו שא"א לבטל ע"י שליח ס"ל שבהביטול הוא חלות הפקר וכיון שא"א להפקיר ע"י שליח ה"ה דאינו יכול לעשות שליחות על הביטול חמץ, דאף שמצינו שהקילו בביטול שאין צריך לדיני הפקר אין לנו מקור להקל גם לענין שליחות, ואדרבה י"ל שאין להקל בזה כיון שכבר הקלנו בו קולא אחת לא ניקל קולא אחרת.

אבל הבית יוסף נחלק עליו וכתב שאף לדעת הר"ן שביטול מדין הפקר יכול לבטל על ידי שליח, דכיון שהקילו בחמץ שיועיל בו ביטול מדין הפקר אפי' שאין בו את כל דיני ההפקר דעלמא ומשום דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, בגלוי דעתא דלא ניחא ליה דלהוי ליה זכותא בגויה כלל סגי.

וא"כ נחלקו הב"י והב"ח האם הא דלדעת הר"ן הקילו בביטול שאין צריך בו את כל דיני ההפקר זה סיבה לומר שלא יועיל בו שליחות דכיון שהקלנו קולא אחת אין להקל קולא אחרת, או שאדרבה כיון שהקילו בדיני ההפקר ה"ה דיש להקל בזה שמועיל בו שליחות, וצריך לבאר יסוד מחלוקתם.

ונראה דמחלוקתם במה שנתבאר לדון בדעת הר"ן מה סיבת הדין שהקילו בביטול בדיני ההפקר, דהב"ח נקט שגם לדעת הר"ן חלות ההפקר חל ע"י הבעלים אלא דכיון דבעלותו קלושה בגלל זה שנחשב ברשותו רק מחמת חידוש התורה מועיל בו ביטול בלא דיני הפקר בעלמא, ואם כן אין לחדש יותר ממה שמבואר שנתחדש בו, אבל לענין שליחות שלא מצינו שהקילו בזה מסתבר שלא נקל בזה.

אבל בדעת הב"י י"ל דס"ל כהמקור חיים דהא דהקילו בביטול היינו משום שחלות ההפקר אינו חל ע"י הבעלים, אלא שע"י הביטול וגלוי דעתו שאינו חפץ בחמץ פקע הבעלות מחמת האיסור הנאה שבו, ולכן נקט דמהאי טעמא מהני ביה גם שליחות דהא אינו צריך להחיל את ההפקר אלא לגלות דעתו שאינו רוצה בבעלותו בחמץ, ועצם המינוי הוא גילוי דעת שבזמן שהשליח יעשה את הביטול אינו רוצה בבעלותו בחמץ, וסגי בזה שיחול ההפקר מחמת האיסור הנאה שבו, ולכן לא שייך לומר דאף שמצינו

מחלוקת הראשונים בביאור דין ביטול חמץ

גמ' פסחים (ד"ב) "דבדיקת חמץ מדרבנן הוא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה". מבואר דמדאורייתא אפי' אם יש חמץ ברשותו אם מבטלו אינו עובר עליו בכל יראה, ונחלקו הראשונים במהות ענין הביטול, שיטת רש"י והרמב"ן שהביטול הוא חלות בחמץ דע"י שהבעלים מבטל החמץ מדעתו ומגלה דעתו שהוא לא מעוניין בחמץ ואינו מחשיבו מבטל בזה את חשיבות החמץ, וכיון שחל על החפצא של החמץ חלות ביטול הוא חשוב כעפרא בעלמא ואינו עובר עליו בכל יראה, ושיטת תוס' ועוד ראשונים שביטול הוא חלות הפקעת הבעלות דע"י הביטול מפקיע את החמץ מרשותו וחל הפקר על החפץ, ולפ"ז הא דאינו עובר באיסור כל יראה היינו משום שלאחר הביטול אין זה חמץ שלו.

ובדעת הר"ן מצינו לכא"ו סתירה, דהר"ן על הרי"ף (א"א מדפיו) כתב דהביטול הוא מדין הפקר והיינו כדעת התוס' דע"י הביטול חל הפקר על החמץ ופקע בעלותו ממנו, אבל בחידושו (ד"ב) כתב ומהו ביטול זה שיוציאנו מלבו לגמרי ושיהא אצלו כמבוער, ונראה מזה שענין הביטול הוא לבטל את חשיבות החמץ ולהחשיבו כעפרא בעלמא וכדעת רש"י.

ביאור שיטת הר"ן בגדר דין הביטול

ונראה לומר בדעת הר"ן דאף דביטול הוא מדין הפקר מ"מ כדי שיחול ההפקר צריך שיבטל חשיבות החמץ ויחול על החמץ חלות ביטול שהוא אינו חשוב והוא כעפרא בעלמא, והביאור בזה דהנה הר"ן שם כתב שאף שביטול הוא מדין הפקר, אינו ממש כמו הפקר בעלמא שהרי מועיל אפי' שאומר בלשון ביטול ובעלמא לא מועיל הפקר בלשון ביטול, וכן מועיל אפי' ביטול בלב כמבואר בגמ' (ז"א), ובהפקר בעלמא לא מועיל רק שמוציא בפיו, וכן לדעת ר' יוסי (נדרים כ"ח), שהפקר כמתנה וצריך שיבוא לידי זוכה כדי שיצא מרשותו, וכאן מיד שמפקיר יוצא מרשותו, אלא כיון שחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשהו הכתוב כאילו הוא ברשותו, לכן מהני גלוי מילתא שהוא רצה להפקיר ואינו רוצה שיהיה שלו.

ובמג"א ועוד אחרונים נראה דנקו בכונת הר"ן דאף דהביטול הוא חלות הפקר דהבעלים מחיל על החמץ ככל הפקר, מ"מ כיון שבעלותו בחמץ קלושה שהרי הוא איסור הנאה ונחשב ברשותו רק מחמת חידוש התורה מועיל בזה ביטול בלא דיני הפקר בעלמא.

אבל המקור חיים (סימן תמ"ח סק"ט) ביאר בכוונת הר"ן דאין זה חלות הפקר שחל ע"י המבטל כלל, אלא שע"י שמגלה דעתו שמאינו רוצה את החמץ מתבטל הדין עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, וממילא חל הפקר על החמץ מחמת הדין איסור הנאה שבו שהוא סיבה להפקיע הבעלות שלו בחפץ, וכיון שאין כאן מעשה הפקר מכה הבעלים אין צריך כאן לדיני הפקר בעלמא.

ולפי ביאור המקור חיים יש לומר שכדי שיחול ההפקר מכה דין איסורי הנאה ולא ייחשב ברשותו מלבד מה שצריך את דעתו להפקיר החמץ צריך גם שיבטל את חשיבות החמץ שלא יהיה נחשב לכלום, והביאור בזה דבכל איסור הנאה ישנן שתי סיבות להפקעת הבעלות, האחת מה שאינו יכול להשתמש בחפץ שזה מגרע את סיבת הבעלות על החפץ,

ואת עמלנו - אלו הבנים

(מתוך דברים שנאמרו בכינוסי חיזוק)

האבא לא מבין אותנו, ומנסה לענות לו, ואז נהיה ויכוח, וזה גורם לעימות שלא לצורך. ולכן חשוב מאוד להיות מוכנים, ואז זה יכול להיות הדבר הכי טוב שבעולם, שאבא ובן לומדים ביחד, שזה יכול לגרום לקשר חזק מאוד ביניהם.

סוגים שונים של כשרונות

דבר נוסף שהאבא צריך לדעת, שיש בחורים שאף שהם חכמים ומוכשרים מכל מקום אינם מצליחים כל כך בלימוד, כי ללימוד צריך כשרונות מיוחדים שלא לכל אחד יש אותם, ולכן יכול להיות שבסוגיות של 'טוען ונטען' - שזה דברים גשמיים - הוא יוכל להבין, אבל כשיגיעו לסוגיות של 'זיקה' או 'חצי קניין' הוא לא יבין, כי אין לו שום חוש להשיג דברים מופשטים. ולכן כשהאבא לומד עם הבן הוא צריך לדעת שיש כמה דרגות בחוסר הבנה במופשטות, ואם הוא רואה שבנו לא מבין יבדוק אם חסר לו ההבנה בזה, וכך לא יבואו לעימותים ביניהם.

עוד צריך לדעת, שיש אנשים שיש להם תפיסה איטית, ולכן אם האבא רואה שבנו לא מבין הוא צריך לקחת בחשבון שאולי הוא קצת איטי, ואם אכן כך הדבר צריך שידבר אליו יותר לאט, לפי מה שהוא צריך, ואז הוא יראה שהוא מבין במאה אחוז.

דבר נוסף, יש בחורים שלא יכולים לתפוס בבת אחת הרבה דברים. למשל, יש חקירה, צד א' וצד ב'. הוא תופס את החקירה טוב מאד. אח"כ אומרים לו שצד א' מתאים עם הרמב"ן וצד ב' עם הריטב"א. גם את זה הוא מבין. אבל אחר כך שזה ממשיך לפי רמב"ן אחר, וזה כבר לא מתאים עם צד א' ולכן מוכח כמו הצד השני, כאן הוא כבר לא מצליח לתפוס. ואם הוא היה מפסיק אחרי התליה הראשונה, הוא היה יוצא מלא שמחה, כי הוא הצליח להבין, אבל אחרי שהמשיכו איתו הלאה מעבר למה שהוא מסוגל להבין, הוא יוצא מבולבל. ולכן חשוב שהאבא יהיה מודע לזה, ואז הוא יוכל ללמוד איתו לפי טבעו ודרגתו.

להרבות בתפילה!!!

ואחרי הכל, כדי להצליח בחינוך הילדים צריכים להרבות בתפילה להקב"ה, לזכות להרבה סייעתא דשמיא.

רק כשיש קשר טוב ביניהם, כי רק אז יוכל הבן לבוא ולומר 'אבא, נפלת', כי הוא יודע שאביו יעזור לו, ורק אז יוכל באמת לעזור לבנו, אבל כשאין קשר טוב ביניהם הבן לא מספר כלום לאביו, ואז מתחילים כל הטרגדיות.

ולכן זה כל כך חשוב שכל אבא יעבוד על הענין הזה של היחס עם בנו, וזהו תפקיד האב בחינוך, ליצור מצב שהבן תמיד ירגיש שיש לו עם מי לדבר, וכל דבר שעובר עליו או מפריע לו האבא יהיה איתו, כי אחרת יכול להיות הרבה טרגדיות שקורים בדורינו.

לימוד האבות עם הבנים

אחד הדברים שיכול להוסיף הרבה מאוד לחיזוק הקשר בין האב לבנו, הוא שהאב ילמד יחד עם בנו. אמנם כדי שלימוד כזה יביא תועלת חשוב מאוד שהלימוד יהיה בצורה נעימה, ולא להגיע לעימותים, שזה רק גורם לריחוק ביניהם.

היכן הבן אוהז

הנקודה המרכזית שהאב צריך לשים לב לפני שלומד עם בנו, באיזו מדרגה בלימוד הבן נמצא, ולפי זה ללמוד איתו. פעמים רבות יש לאב איזה ווארט טוב בסוגיה שהבן שלו לומד בישיבה, ובליילה כשהוא לומד עם הבן הוא רוצה להגיד לו את הווארט הזה, אבל הבן עדיין לא אוהז שמה, והאב אומר לו את הווארט אבל הוא לא מבין, והאב מנסה שוב והבן עדיין לא מבין, והאב כועס עליו, וזה גורם שיהיה עימות ביניהם שלא לצורך. ועל כן האב צריך לדעת באיזו מדרגה הבן נמצא, ולפי זה ילמד איתו, וממילא הוא לא ישאל אותו שאלות ולא יאמר לו ווארטים שאינם מתאימים לרמתו.

סבלנות

נקודה נוספת, צריך שלאבא תהיה סבלנות בזמן הלימוד המשותף, ולכן חשוב שהוא לא יהיה עייף, או כל דבר אחר שיכול לגרום לחוסר סבלנות, כי אז אין תועלת בכל הלימוד הזה. ולכן גם חשוב מאוד שהאבא יגיע מוכן ללימוד, כי אם הוא לא מוכן יכול להיות איזה דבר קשה בלימוד, והאבא מבין את זה בערך, ולפי זה הוא מנסה ללמוד עם הבן, ואז הבן שואל שאלה, והוא צודק בשאלה שלו, אבל

קשר טוב בין הבן לאביו

כל אב רוצה להצליח בחינוך ילדיו. והדרך להצליח היא על ידי שהבן מקבל מהאבא, ואז האבא יכול לחנך את בנו ללכת בדרך טובה. אמנם דבר זה יתכן רק במצב שבו מצד אחד הבן מעריך ומכבד את אביו, כי הוא רואה בו אדם רציני ואמיתי בדרכיו, ומצד שני יש ביניהם מצב של חברות, שהבן מרגיש שהאבא גם חבר שלו, שהוא מתעניין בו, ולא רק איך הוא לומד, אלא גם בשאר הדברים שמעניינים אותו, ובמצב כזה קרוב לוודאי שגם אם יש לבן התמודדויות שונות, בסופו של דבר הכל יסתדר, כי אחד הדברים שמחזיקים בחור בכל מצב שהוא נמצא בו, זה הרצון להישאר קשור למשפחתו! אך כל זה יכול להיות רק כשהוא מרגיש שטוב לו עם אביו ועם משפחתו, ואז גם במצב שהוא מידרדר עדיין חשוב לו הקשר עם משפחתו, וזה יכול להחזיק אותו. הכרתי בחור שהיה במצב של התדרדרות, והדבר שהחזיק אותו בזמנים הקשים זה הקשר למשפחתו, שהיה מאוד קשור אליהם, ולא רצה לנתק את הקשר איתם, ובזכות זה הוא חזר למוטב.

בימי בין הזמנים

ולכן כשיש קשר טוב עם האבא אפשר למנוע הרבה דברים שקורים בזמנינו, ובפרט בבין הזמנים, הדרך היחידה בה ניתן להשפיע על הבן זה כשיש לו קשר טוב עם המשפחה. מצוי למשל שהבן קם מאוחר ולא קורא קריאת שמע בזמנה, ואז אם יש לו קשר טוב עם האבא אזי הוא יוכל להשפיע על בנו. אך לפני שמעירים צריך לדעת שלא להעיר בשעת מעשה, אלא לאחר זמן האב יישב עם בנו ויסביר לו את העניין של קריאת שמע בזמנה, וכן בכל עניין אחר שצריך לומר לו, וישאל אותו מה הוא מציע לעשות כדי שזה לא יקרה יותר. אבל כל זה שייך רק כשמתקיימים התנאים הנ"ל, שמצד אחד הבן אוהב את אביו, ומצד שני מעריך אותו באמת, שרק באופן כזה הוא יכול להשפיע על הבן לקום לקרוא קריאת שמע בזמנה, להספיק זמן תפילה, ללכת ללמוד, וכן בכל דבר ודבר,

בעיות טכנולוגיה

ואף לגבי בעיות הטכנולוגיה הקיימות כיום, הדרך היחידה של האב לעזור לבנו הוא

בגדר מצות זכירת יציאת מצרים בלילות

אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות. עד שדרשה בן זומא, שנאמר 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך, ימי חיידך הימים, כל ימי חיידך הלילות. וחכמים אומרים, ימי חיידך העולם הזה, כל ימי חיידך להביא לימות המשיח.

יש לדון בגדר המצוה של הזכרת יציאת מצרים בלילות אליבא דבן זומא. האם היא מצוה בפני עצמה, ואין לה שייכות למצוות הזכרת יציאת מצרים בימים, או שהכל מצוה אחת, להזכיר את יציאת מצרים בכל חלקי היום [יעוין בשאגת אריה (סימן י"ב) שדן בזה].

ואם נאמר שחיוב הזכרת מצרים בלילות אליבא דבן זומא הוא אכן מצוה אחת, להזכיר את היציאה ביום ובלילה, אזי אפשר לבאר טעם מחלוקתו של בן זומא עם חכמים, כיצד לדרוש הריבוי של 'כל ימי חיידך'. שכן בן זומא הבין שריבוי זה בא ללמד על תוספת 'באיכות' קיום המצוה של הזכרת יציאת מצרים, דהיינו שחיוב ההזכרה צריך להיות בכל חלקי היום. אבל חכמים סוברים שהריבוי של 'כל ימי חיידך' בא ללמד על תוספת 'בכמות', דהיינו להוסיף עוד זמנים של חיוב לקיום המצוה, ולכן סברו שמקרא זה בא ללמד על ימות המשיח, שגם אז יהיו חייבים להזכיר את יציאת מצרים.

התכלית של עשרת המכות

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים וכו'

הנה מלבד מה שעשרת המכות נועדו להכניע את פרעה ואת מצרים היה בזה תכלית נוספת, כמו שמצינו שאמר הקב"ה למשה בפרשת בא (שמות י"ב), 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, ואת אותותי אשר שמתים בסם, וידעתם כי אני ה'.' ופירש רש"י, התעללתי - שחקתי. ולכאורה צריך להבין, שאמנם היה צורך להכות במצרים כדי להכניע אותם שיסכימו לשלח את עם ישראל, וכדי שיוודו גם הם 'כי אין כה' אלקינו', אבל מדוע היה צריך גם להתעלל במצרים, ולעשות מהם שחוק.

ונראה הביאור בזה, על פי הידוע שארץ מצרים היתה 'שיא התרבות' בזמננו, כמו שרואים עד היום ממה שנשארו מהיצירות המיוחדות שהם בנו, כמה חכמה היה צריך כדי לבנות אותם, ובאיזה יופי הם עשו אותם. ואין ספק שהיתה לבני ישראל התפעלות גדולה מחכמתם ומתרבותם, וזה היה מפריע לקבלת התורה, כיון שכל זמן שיש לבני ישראל התפעלות ממצרים לא יתכן שיגיעו לקבלת עול מלכות שמים בשלמות, ועל כן היה צריך לעשות ממצרים שחוק, כדי שבני ישראל יבינו את גודל עליבותם של המצריים, ויפסיקו להתפעל מהם, וכך יזכו לקבלת עול מלכות שמים בשלמות.

זכר לאיזה נס אוכלים את המצה בזמן הזה

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם. שנאמר, 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם'.

מדברי בעל ההגדה נראה, שהמצה שאנו אוכלים בליל הסדר היא זכר לנס של מהירות השחרור ממצרים, והיציאה משם באופן של גירוש, שעל כן היו מוכרחים לאפות את בצקם במהירות בעודו מצה, ולא הספיק להחמיץ. וכדי לזכור נס זה של מהירות הגאולה אוכלים את המצה בפסח. ודבר זה נלמד מלשון הפסוק 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עוגות מצות כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים', שנאמר כאן שהסיבה שבני ישראל אפו את הבצק מצות הוא מפני שגורשו ממצרים, ולא יכלו להמתין עם האפייה עד שהבצק יחמיץ. אלא שלכאורה דברי בעל ההגדה אינם מתיישבים אלא עם שיטת הר"ן (פסחים כה: מדפי הר"ן, ד"ה מצה), הסובר שאף שהוזהרו שלא לאכול פסח מצרים על החמץ, מכל מקום לא היו מוזהרים על 'בל יראה', ונמצא שלולי שגורשו ממצרים היו ממתינים עד שהבצק יחמיץ, ואופים לחם לצורך ט"ז ניסן, שכן פסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום, ולמחרת היו מותרים באכילת חמץ, ומאחר שגורשו ממצרים הוצרכו לאפותו מצות קודם שהחמיץ.

אמנם מדברי הרמב"ן בפירושו על התורה (שמות י"ב) מתבאר שחולק בזה, וסובר שגם בפסח מצרים היו מצווים על איסור 'בל יראה', והוא מבאר על פי שיטתו שהסיבה שאפו מצות ולא חמץ היא אכן מחמת איסור 'בל יראה', ולא מחמת מהירות הגירוש, ומה שנאמר בפסוק שטעם האפייה הוא מפני שגורשו ממצרים, הכוונה שאפו את הבצק בדרך מפני שגורשו ממצרים, שאם לא כן היו אופים את המצות במצרים ונוטלים אותן אפויות לדרך. ולפי שיטתו לכאורה לא שייך לומר שאכילת המצה היא לזכר מהירות היציאה, שהרי גם בלי זה היו אופים מצות.

ונראה לומר בדעת הרמב"ן, שבני ישראל הכינו בצק במצרים, וכוונתם היתה לאפות ממנו מצות שם, קודם שיחמיץ, אלא שמחמת מהירות הגאולה לא הספיקו לאפות במצרים, ויצאו עם הבצק בידם קודם אפייתו. ובדרך הטבע היה צריך להיות שעד שיגיעו למקום חנייתם יחמיץ הבצק, אלא שהגיעו למקום החניה בדרך נס במהירות רבה, קודם שהספיק הבצק להחמיץ, וכך יכלו לאפות אותו שם בעודו מצה.

ולפי זה מדויק היטב לשון הכתוב 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים', שהרי לביאור הר"ן הם אפו את הבצק מצות כבר במצרים, ונטלו עמם לדרך מצות אפויות, ואילו מלשון הפסוק משמע שהוציאו ממצרים בצק ולא מצות.

ונמצא, שלדעת הר"ן התיבות 'כי גורשו ממצרים' הם נתינת טעם על כך שאפו מצות ולא חמץ, ואילו להרמב"ן הם נתינת טעם לכך שאפו את המצות בדרך ולא במצרים.

ועל פי זה צריך לפרש את דברי בעל ההגדה 'שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם', שאין כוונתו למהירות היציאה ממצרים, אלא למהירות הגעתם למקום החניה, שבו הושלמה הגאולה, שכן קודם החניה עדיין היתה להם שייכות למצרים, ורק בחנייתם הושלמה הגאולה, וזה מתיישב יותר אם נאמר שעניין הגאולה האמור כאן הוא הגאולה הרוחנית, ומהירות הגאולה היתה כדי למנוע את השתקעותם בשער החמישים, וכל זמן שלא הגיעו למקום חנייה, ועקרו בזה את עצמם מהשתייכותם עם טומאת מצרים, היה עדיין מקום לחשוש שיחזרו בהם, ולכן לא נחשב שהושלמה הגאולה.

הכוונה למעשה בליל הסדר

ובדבר זה יש נפקא מינה למעשה, שהרי אמר רבן גמליאל 'כל שלא אמר שלשה דברים אלו לא יצא ידי חובתו' [ויש מחלוקת אם זה דין 'בסיפור', שצריך לספר ולדעת שאכילת הפסח והמצה והמרור היא זכר לניסים אלו, או שזה דין 'במצוה', שבשעת קיום מצוות אכילת פסח מצה ומרור צריך לדעת שאכילתם היא זכר לדברים אלו], וכדי לקיים דין זה צריך לדעת לזכר איזה נס אוכלים את המצה. ולפי מה שנתבאר יוצא שנחלקו הראשונים בזה, לדעת הר"ן אכילת המצה היא זכר לנס שגורשו ממצרים במהירות, ומחמת כן לא היה להם זמן להמתין עד שהבצק שהכינו [לצורך מחר] יחמיץ, והוכרחו לאפותו מצות, ואילו לדעת הרמב"ן אכילת המצה היא זכר לנס של מהירות הליכתם ממצרים ועד מקום חנייתם הראשון בסוכות, שעל ידי זה הספיקו לאפות את הבצק קודם שיחמיץ. וצריך לדקדק [בשעת אמירת ההגדה או אכילת המצה] לכיון את זכר הנס כפי שיטתו כל הראשונים.

יומא טבא לרבנו

בהוצאת הספר

משנת רבי משה הלל

עמ"ס בבא קמא

מתורתו ושיעוריו של

רבנו מרן ראש הישיבה שליט"א

בספר נסדרו חידושי תורתו של רבינו שליט"א

הנודעים בבהירותם בעומק העיון

ערוכים בטוב טעם ובבהירות

ובהוצאה מאירת עיניים

ניתן להשיג בישיבת סלבודקה ובחנויות הספרים המובחרות